

SAĞLIK TURİZMİ KAPSAMINDA TÜRKİYE’NİN MEDİKAL TURİZM POTANSİYELİNE YÖNELİK BİR DEĞERLENDİRME

AN ASSESSMENT OF THE POTENTIAL OF MEDICAL TOURISM MEDICAL TOURISM IN TURKEY WITHIN THE SCOPE

Meryem Ezgi ÖZKAN*

ÖZET: Günümüzde bireylerin, mevcut sağlık durumunu destekleyici ve tedavi edici hizmetleri sunan sağlık turizmi, bu hizmetlerin yanı sıra estetik kaygısı olanların ve ruhsal dengeye sahip olmak isteyenlerin talepte bulunduğu bir sektör haline gelmiştir. Değişen insan ihtiyaç ve istekleri, dünyada seyahat imkanlarının iyileşmesi, rekabetçi fiyat uygulamaları ve farklılaştırılmış turizm ürünü sunan destinasyonların kalite farkı da sağlık turizmi artışında yönlendirici olmuştur. Bu çalışmada sağlık turizmi ve kapsamı hakkında genel bilgiler verilerek, Türkiye’nin medikal turizm özelinde hazırlanan çalışmaları ve uygulamaları derlenmiştir. İkincil verilere dayanarak hazırlanan bu çalışmada, literatür taraması yöntemi kullanılmıştır. Buna göre çalışmada, Sağlık Bakanlığı, turizm sektörü ve özel sağlık kuruluşlarının koordine bir şekilde sağlık plan, politika ve yatırımlarının gerçekleşmesi durumunda Türkiye’nin hem sağlık hem de medikal turizm kapsamında hak ettiği konuma geleceğine dair çıkarımlarda bulunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Sağlık Turizmi, Medikal Turizm, Türkiye.

ABSTRACT: Nowadays, health tourism provides services that support and treat the current health status of individuals. In addition to these services, it has become a demanding sector for those who have aesthetic concerns and who want to have spiritual balance. The changing desires and needs, the improvement of travel opportunities, competitive prices and the quality difference among the institutions have been the determinants of the increase in health tourism. In this study, a general information is given about the scope of health tourism and Turkey's studies and practises have complied about health tourism. This study is based on secondary data and literature survey method is used. In case the Ministry of Health, tourism sector and private health institutions produce plans, policies and investments in coordination with each other, it is considered that Turkey's medical tourism sector are intended to come to the place it deserves.

Key Words: Health Tourism, Medical Tourism, Turkey.

GİRİŞ

Günümüzde turizm sektörü, ulaşım imkanlarının iyileştirilmesi, teknolojinin gelişmesiyle dinamik bir biçimde gelişmekte ve değişmektedir. Bu bağlamda, turizm ürünü satın almak isteyen insanların tüketim ihtiyaç ve istekleri her geçen gün farklılaşmaktadır. Bu nedenle, birçok alternatif turizm türlerinin literatürde yer aldığını söylemek mümkündür.

Alternatif turizm, mevcut olan kaynakları koruma ve kitle turizminin yarattığı olumsuz etkileri en aza indirme çabalarının yanı sıra bir turizm ürününü farklılaştırmak için de kullanılmaktadır. Kendi içinde eğitim, spor, kültür, din, eğlence, dinlence, tarih vb. amaçlı sınıflara ayrılan turizm türlerinden biri de sağlık turizmidir. Yapılan araştırmalarda genel olarak sağlık turizmi; “sağlıklı ve zinde kalmaya yönelik tüm çabalar” olarak

* Yüksek Lisans Öğrencisi ¹, Mersin Üniversitesi ¹, Turizm Fakültesi, Mersin-Türkiye, e posta: meryemezgiokzan@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-0448-7077

tanımlanmaktadır (Çimen, 2018: 105). Son 15 yılda, sağlık hizmetlerinde yapılan olumlu değişikliklerin ve gelişmelerin yanı sıra, sağlık turizmi ile ilgili politika ve çalışmalar da Türkiye'de ivme kazanmıştır. Bununla birlikte son 5 yıl içerisinde, ülke için bir gelir kaynağı olarak sağlık turizmi payında önemli bir artış olduğu söylenebilir. Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre sağlık turizmi için Türkiye'ye gelenlerin oranı, bir önceki yıla göre yüzde 27,3 artmıştır. Buna göre, 2018 yılında 551 bin 748 hasta sağlık turizmi hizmetlerinden faydalanmak amacıyla Türkiye'yi tercih etmiştir. Son 19 yılda Türkiye'ye bu amaçla gelenlerin toplam sayısı 3 milyon 172 bin 789 kişi iken, 2019'un sadece ilk yarısında şifa bulma amacıyla Türkiye'ye gelenlerin sayısı ise 364 bin 138 dir. Bu bağlamda Türkiye'yi ziyaret eden uluslararası hasta sayısı giderek artmaktadır (TUİK, 2019).

Bu çalışma, günümüzde ekonomik getirisiyle birlikte önemi hızla artan ve sağlık turizmi kapsamında değerlendirilen “medikal turizminin” Türkiye potansiyelini ve mevcut durumunu değerlendirme amacıyla hazırlanmıştır. Bu kapsamda literatür taraması yöntemi kullanılmıştır. Hazırlanan bu çalışmada, sağlık turizmi kavramı ve türleri hakkında genel bilgiler verilmiş, ilgili alan yazında yer alan çalışmalar derlenerek, güncel ekonomik verilerle birlikte mevcut durum değerlendirilmeye çalışılmıştır. Sonuç kısmında bazı çıkarımlarda bulunularak, öneriler verilmiştir.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Sağlık turizmi günümüzde ilgi duyulan, alternatif turizm türleri içinde yer alan turizm çeşididir. Sağlık turizminde hedef kitle; sağlığı bozulmuş olan insanlar ile sağlığını korumaya duyarlı olan insanlardır (Gülen ve Demirci, 2012: 39). Sağlık turizmini kapsamı bakımından incelemeye önce, turizm sağlığı ve turist sağlığını tanımlamak gereklidir.

Turizm sağlığı; turizm hareketinin bir bölgeye etkilerini bir bütün olarak ele alan bir kavramdır. Turizm sağlığı kapsamında, turistlerin sağlığı, çalışanların sağlığı, çevre sağlığı ve toplum sağlığı konuları yer almaktadır.

Turist sağlığı; turizm yöresindeki yaşamla ilgili her türlü sağlık problemlerini içeren (temel sağlık hizmetleri, ilk yardım, acil tedavi, yoğun bakım gibi.) tedavi hizmetleri ile her çeşit kaza ve bulaşıcı hastalıklardan korunmak amaçlı önlemler olarak açıklanabilir (Tengilimoğlu, Sevin ve Ak, 2001: 6).

Kavramsal açıdan ve kapsamı açısından bakıldığında sağlık turizmi, kendi içerisinde farklı kollara ayrılmaktadır. Çalışma kapsamında, sağlık turizmine ait kavramlar aşağıda açıklanmıştır.

Sağlık Turizmi

Dünya Sağlık Örgütü'ne göre (2019) sağlık, yalnızca hastalıklı olmama durumu değil, aynı zamanda zihinsel, fiziksel ve toplumsal konum olarak iyi olma durumu şeklinde tanımlanmaktadır. Bununla birlikte, Kızılcılık (1996) sağlığı "Yalnızca belirli bir toplumdaki bireylerin hastalığının, sakatlığının ve rahatsızlığının olmayışı değil, ek olarak o toplumdaki bireylerin ruhsal, akılsal, ekolojik, kültürel, fiziksel, ekonomik, toplumsal ve siyasal açıdan tam bir huzur, denge, harmoni, iyilik ve uyum içinde bulunma şekli" olarak tanımlamıştır (aktaran: Cantürk, 2012: 4).

Sağlık turizminde sunulan hizmetler, kişi ve hastalık tercihlerine, bireylerin yaşam standardına göre değişkenlik göstermektedir. Sağlık turizminde sunulan sağlık hizmet kategorileri ve faydalanan kişi gruplarının özellikleri aşağıda Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1: Sağlık Turizminde Sunulan Sağlık Hizmet Kategorilerinin Ve Faydalananların Özellikleri

	Sağlığı Geliştirmeye Yönelik Hizmetler	Tedaviye Yönelik Hizmetler	Rehabilitasyon Hizmetleri
Hizmetten Faydalananlar	*Orta ve üst düzey gelir grubu *Sağlıklı bireyler *Tüm yaş grupları	*Orta ve üst düzey gelir grubu *Orta ve üzeri yaş grubu *Seyahat edebilecek kadar sağlıklı grup *Değişken sağlık riskine sahip grup	*Üst düzey gelir grubu *Özel ihtiyaçlar *Düşükten orta düzeye sahip sağlık riski *Yaşlı *Madde bağımlısı
Hizmetin Kapasite Gereklileri	*İyi bir temel sağlık hizmeti sunumu *Hastane hizmetleri için artan beklentiler	*Uzman hekim *Müdahalelerden destek tedavilerine kadar çeşitli ihtiyaçlar	*Yüksek düzeyde teknoloji *Uzman hekim *Temel sağlık hizmetleri *Tıbbi tedaviden ziyade terapötik müdahaleler
Süre	*Alınan hizmet ya da hizmeti alan kişiye göre değişkenlik göstermektedir.	*Tahmin edilebilir *Takip gerektirilebilir *Daha kısa	*Daha uzun *Değişken

Kaynak: Özarsı ve Karatana, 2013: 138.

Sanayileşme ve kentleşme, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde çevre sorunlarına ve aynı zamanda insan sağlığını bozan, beslenme bozukluklarına sebep olan, sinirsel yorgunlukları artıran ve işgücü verimini azaltan bir yaşama ortamına neden olmaktadır. İnsan sağlığını ve işgücü verimini korumak için kaplıca, deniz ve iklim kürleri gibi sağlık uygulamaları iç ve dış turizm ile bütünleşerek sağlık turizmine temel teşkil etmiştir. Sağlık turizmi, insanların, kür ve tedavi amacıyla gittikleri yerlerde konaklama, beslenme, dinlenme ve eğlenme ihtiyaçlarının karşılanmasıdır. Kür veya tedavilerin belirli bir süre (en az 1-3 hafta) devam etmesi gerekliliği turizm sektöründe, bu turizm türüne ayrı bir çekicilik katmaktadır (Tunç ve Saç, 1998: 21-22 aktaran Gülen ve Demirci, 2012: 40).

Turizm Bakanlığı (2019),sağlık turizmini kısaca; “tedavi amacı ile yapılan seyahatlerdir” şeklinde tanımlamaktadır. Wong ve Musa’nın tanıma göre (2012), sağlık turizmi; ücretli tıbbi bakım amacıyla insanların buldukları yerlerden ayrılarak, başka yerlere seyahat etmesinden doğan aktivitelere denir. Bu faaliyet taburcu olduktan sonraki süreçleri de kapsamaktadır (Bayar, 2019: 2). Sağlık turizminde, sağlık sorunları yaşayan kişiler ile ilerde sağlık ile ilgili sorun yaşamamak konusunda duyarlı kişiler, hedef kitle olarak belirlenmektedir (Özarsı ve Karatana, 2013: 138).

Ülkemizde, sağlık turizmi son yıllarda önem kazanan bir faaliyet alanı olmakla birlikte, kapsam ve içerik bakımından çeşitlendirilerek literatürde yerini almıştır. İlgili alan yazında yer alan sağlık turizmi ile ilgili sınıflandırmalar; termal turizm, ileri yaş (geriatri) ve engelli turizmi, medikal turizm şeklindedir.

Termal Turizm

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın (2019) tanımına göre termal turizm; termomineral su banyosu, içme, inhalasyon, çamur banyosu gibi çeşitli termal tedavi yöntemleri ile birlikte iklim kürü, fizik tedavi, rehabilitasyon, egzersiz, diyet gibi destek tedavilerinin birleşimi ile yapılan kür uygulamalarının yanında termal suların eğlence ve rekreasyon amaçlı kullanıldığı faaliyetleri içeren turizm çeşididir.

Literatüre bakıldığında termal turizm tarihinin Romalılar dönemine kadar dayandığını söylemek mümkündür. Taşlıgil (1995) çalışmasında, Romalılar döneminde, şifalı suların tedavi amaçlı kullanıldığını ve ilk olarak bu dönemde tesis haline getirildiğini belirtmiştir (Bayer, 1997: 23). Termal turizm diğer bir ifadeyle kaplıca turizmi olarak tanımlanmaktadır. Kaplıca sözcüğünün, kapalı ılıca sözcüğünden türediği ve sıcak su kaynaklarına yönelik tesislere verilen isim olarak tanımlandığı belirtmek mümkündür.

Bununla birlikte Türkiye Sağlık Turizmi Rehberi 'ne göre (2019), termal turizm dinlenme ve tedavi amaçlı termal turizm olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Dinlenme amaçlı termal turizm esas amaçları dinlenme ve eğlence olan turistlerin jeotermal kaynaklardan yararlanması ile oluşan termal turizm şeklidir. Tedavi amaçlı termal turizm ise ülkelerinde hastalıkları teşhis edilen turistlerin termal kaynaklarını kullanarak iyileşmeyi amaçlaması ile gerçekleştirdikleri turizm hareketi olarak tanımlanabilmektedir.

Türkiye'de termal turizmin geçmişinin çok eskilere dayandığı, sıcak su kaynağı bakımından zengin olduğu ve tarihi tesislerin ülkemiz toprakları içerisinde yer alması ile önemli bir konumda bulunduğunu söylemek mümkündür. Bununla birlikte, ülkemizin jeotermal kaynaklar açısından, Avrupa'da birinci sırada yer aldığı ve uygulanan kaplıca yöntemleri bakımından üçüncü sırada olduğu bilinmektedir. Buna bağlı olarak Türkiye'nin sahip olduğu jeotermal kaynakların sayısının 1500'den fazla olduğu ve sahip olduğu bu kaynaklar ile Dünya'da yedinci sırada yer aldığı söylenebilir. Ayrıca ülkemizde bulunan bu kaynakların debi, sıcaklık, fiziksel ve kimyasal özelliklerinin Avrupa'dan üstün olduğu, kür süresinin Avrupa'da yıllık yaklaşık 120 gün iken ülkemizde 300 günü bulması termal turizmin tedavi edici yönü açısından önemli bir avantaj sağlamaktadır (Doruk, 2019: 43).

Termal turizm kapsamında kullanılan uygulamalar aşağıda özetlenmiştir (Yalçın, 2006: 8):

- Klimatizm: Açık ve temiz havadan yararlanarak şifa bulmak için uygulanan bir tedavi yöntemidir.
- Üvalizm: Yöresel bitkilerle yapılan tedavi yöntemidir.
- Termalizm: Kaplıca, ılıca vb. şifalı su kaynaklarının sağlık bulmak adına tedavi amaçlı kullanılmasıdır.
- Balneoterapi: Bol mineralli sular ile yapılan tedavi şeklidir.
- Talassoterapi: Deniz suyu ve doğal enerji kaynağı güneşten faydalanılarak gerçekleştirilen tedavi uygulamasıdır.
- Hidroterapi: Su ile yapılan tedavi uygulamasıdır.
- Speleoterapi: Mağara ortamından yararlanmak suretiyle yapılan tedavi türüdür.
- Peloidoterapi: Mineral yönünden zengin çamurlar yardımı ile yapılan kürdür.
- Helioterapi: Güneş ışığından yararlanılarak yapılan tedavi yöntemidir.

İleri Yaş (Geriatrı) Ve Engelli Turizmi

Geriatrı turizmi; diğer adıyla ileri yaş turizmi, 65 yaş üstü bir veya birden fazla kronik hastalığı olan, bakıma muhtaç insanların gerekli iklim şartları oluşturularak sertifikalı kişiler tarafından bakımlarını, rehabilitasyon ve tedavilerini sağlamak için gittikleri başka ülkelerdeki klinikler, bakım evleri, geriatrik tedavi merkezlerini kapsamaktadır (Ataman, Esen ve Vatan, 2017, Aktaran; Bayar, 2019: 5).

Günümüzde dünya nüfusunun büyük bir kısmının engelli olarak yaşamını sürdürdüğü ve bu bireylerin çoğunluğunun refakatçileri ile birlikte sosyal faaliyetlere katıldığı göz önünde bulundurulduğunda, engelli bireylerin turizm ve seyahat endüstrisi için çok önemli bir pazar potansiyeli meydana getirdiğini söylemek mümkündür. Birleşmiş Milletlerin tanımına göre (2019), bedensel ya da sonradan meydana gelen bir eksiklik neticesinde sosyal veya kişisel yaşantılarında gereken işleri kendi kendilerine yapamayanlara engelli denilmektedir.

Gelişmekte olan ve refah seviyesi yüksek olan ülkelerde, sağlık hizmetlerinin çeşitlilik göstermesi, sağlık sektöründe teknolojik gelişmelerden faydalanarak kullanılan cihazların olması ve bunlarla birlikte ülkelerde farklı turistik öğelerin, destinasyonların olması, ulaşım ile birlikte yasal mevzuatlardaki kolaylıklar, geriatrı ve engelli bireylerin ilgisini çekmektedir. Bununla birlikte, Türkiye’de üçüncü yaş ve engelli turizminin sağlık turizmi altında yer alması, yaşlı bakım ve rehabilitasyon turizmine odaklanılmış olduğunu göstermektedir. Nitekim, “Sağlık Turizminin Geliştirilmesi Programı” içerisinde sağlık turizminin alt boyutları arasında “ileri yaştaakilere ve engellilere yönelik bakım ve rehabilitasyon hizmetleri” adı altında yer almaktadır. Genellikle, bakım evleri ve rehabilitasyon hizmetlerini kapsayan bu hizmetler turistin kalış süresinin uzunluğu, turist harcamaları bakımından kazançlı bir turizm türü olduğu söylenebilir (Aydemir ve Kılıç, 2017: 9).

Medikal Turizm

Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın tanımına göre (2010) medikal turizm, bir sağlık tesisinde bireyin bozulan sağlığının iyileştirilmesi amacıyla sunulan tıbbi bakım ve tedavilerin tümünü kapsar. Bununla birlikte medikal turizm, düşük maliyetle, bir başka ülkedeki gelişmiş sağlık kuruluşunda tedavi olmak veya cerrahi operasyonları geçirmek amacıyla yapılan seyahatleri içerir (Jose ve Sachdeva, 2010: 376 aktaran Buzcu ve Birdir, 2019: 313).

Medikal turizm kapsamında hizmet almak isteyen hastalar, kendi ülkelerindeki yetersiz imkanlardan dolayı başka ülkelere seyahat etmekteydi. Günümüzde ise ucuz sağlık hizmeti veren ülkelere seyahat etmektedirler. Bununla birlikte, medikal turizmde seyahat eden hastaların ülke ve sağlık kuruluşu seçimini etkileyen en önemli noktalar; maliyet, tıp teknolojisi, kaliteli ve hızlı tedavi yöntemleri ve konusunda uzman doktorların olmasıdır. Diğer önemli faktörler ise; hizmetlilerin yabancı dil bilgisi, verilerin doğruluğu, bulunduğu yere yakınlık, konaklama şartları ve sağlık kuruluşunun akredite olup olmadığıdır (Bayar, 2019: 4). Buna bağlı olarak, medikal turizm kapsamında hizmet vermek amacı ile hastaneler JCI ile sağlık akredite olarak hizmette kalite standardını yakalamaktadırlar.

Medikal turizmde dünyada önde gelen ülkeleri belirtmek gerekirse; fiyat avantajı dolayısıyla Hindistan ve Tayland, ileri teknolojiyle ABD, Almanya, Güney Kore, turistik olmaları dolayısıyla Singapur, Tayland ve Kıbrıs, buldukları konum dolayısıyla da Ürdün, İran, Malezya ve Brezilya’dır. Türkiye ise sağlık sektöründe çok başarılı hamleler yaparak,

dünya standartlarında hizmet veren bir ülke olma yolunda ilerlemektedir (Gürsoy, Akgöz ve Topuz, 2017: 773).

Bununla birlikte, medikal turizmin maliyetleri kapsamında; bir Amerikalının kendi ülkesi yerine Brezilya'da medikal hizmet almasının % 25 ile % 40 arasında, Hindistan'da medikal hizmet almasının % 65 ile % 90, Malezya'da medikal hizmet almasının % 65 ile % 80, Tayvan'da medikal hizmet almasının % 40 ile % 55 ve Türkiye'de medikal hizmet almasının % 50 ile % 60 arasında değişen oranlarda farklılık gösterebildiği ve bu oranlarda tasarruf edebildiği belirtilmektedir (Daştan, 2014). Aynı şekilde ABD'de karaciğer nakil fiyatı 300 bin ABD Doları civarında iken, Tayvan'da ortalama 90 bin ABD Doları'na gerçekleştirilebildiği belirtilmektedir. Tüp bebek tedavisi, ABD'de 15 bin ABD Doları gibi bir maliyetle yapılırken Türkiye'de ortalama 3 bin ABD Doları gibi bir maliyetle gerçekleştirilmesi söz konusu olabilmektedir (Daştan, 2014 aktaran; Çılgınoğlu, 2018: 38).

Yukarıdaki örneklemelerde de görüldüğü üzere, ülkemizin medikal turizm alanında dünya genelinde önemli bir alternatif ülke olarak değerlendirildiğini söylemek mümkündür. Medikal turizmde uygun maliyet dışında önem bir faktör de destinasyonlarda, teknik anlamda gerekli sağlık donanımı ve kalifiye işgücü ile hizmet sunumunda bulunması gerekliliğidir.

Ülkemizde medikal turizme yönelik çalışmaların büyük oranı devlet destekli gerçekleşmekte, bununla birlikte özellikle son yıllarda özel sektör destekli çalışmalar da önem kazanmaya başlamıştır. Özel sektör anlamında özel sağlık kuruluşlarının medikal turizm ve T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü Yatırım Geliştirme ve Planlama Daire Başkanlığı desteğiyle, Türkiye'nin uluslararası sağlık turizminde daha fazla paya sahip olması sağlanmaya çalışılmaktadır (Çılgınoğlu, 2018: 131). Bununla birlikte T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı 2023 Turizm Stratejisi'ne göre başta resmi ve özel sektör kuruluşları ve turizm şirketleri, Avrupa ülkelerindeki sosyal güvenlik şirketleri ile işbirliği yapacaktır. Böylece ülkemizin, yabancı hastalar tarafından daha çok tercih edilmesi için avantajlı konuma gelmesi sağlanacaktır.

ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ

2003 yılında hayata geçirilen "Sağlıkta Dönüşüm Programı" ile ülkemizde, sağlık hizmetleri sunumunun daha etkili, verimli ve erişilebilir olması, çağdaş düzeyde ve nitelikli hale getirilmesi için bazı değişiklikler ve yenilikler getirilmiştir. Sağlık turizmi konusunda ise Türkiye'nin 2010 yılında kurduğu Sağlık Turizmi Daire Başkanlığı, yasal olarak sağlık turizmi politikasını benimsediğini göstermektedir (Sağlık Bakanlığı, 2019). Bununla birlikte, on birinci kalkınma planında, sürdürülebilir kalkınma planı dahilinde turizm hizmetlerinin çeşitliliği ve niteliğinin artırılması kapsamında sağlık turizmi özelinde birçok plan ve politika yayınlanmıştır (Türkiye Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019).

Buna göre bu çalışmanın amacı, Türkiye'nin medikal turizm kapsamında güncel potansiyelini incelemektir. Bu kapsamda çalışmada ikincil kaynaklara başvurulmuştur. Literatür taraması yöntemi kullanılarak hazırlanan bu çalışmada, ilgili alan yazında yer alan çalışmalar derlenmiştir. Bununla birlikte, Dünya Sağlık Örgütü, Sağlık Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı ile Uluslararası denetim kuruluşlarının yayınladığı raporlar, sosyal bilimler atıf dizininde yer alan makaleler, bildirimler, duyurular, istatistikî kaynak verileri ile çalışmanın yönteminde elde edilen bilgilerle desteklenmiştir.

LİTERATÜR TARAMASI

İlgili alanyazın kronolojik olarak incelendiğinde; sağlık turizmi dünyada, 1980’li yıllarda akademik çalışmalarla ismini duyurmaya başlamıştır. Bununla birlikte, sağlık turizmi ile ilgili akademik çalışmaların özellikle son yıllarda yoğunlaştığı görülmektedir.

Türkiye’de akademik olarak kapsamlı ilk çalışma, Ekici (1995), tarafından sağlık turizminin ülkemizdeki durumu, arz kaynakları, planlama ve işletmecilik alanında incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Çalışmada, sağlık turizmi literatür taraması yöntemi ile incelenmiş, Türkiye’nin sağlık turizmi konusunda sahip olduğu termal kaynaklar hakkında bilgi verilmiş ve çalışma, bir işletmenin termal turizm olabilme potansiyeli ile değerlendirilmiştir.

Bununla birlikte, Connel tarafından 2006 yılında medikal turizm alanında yapılan araştırmada, medikal turizm kavramsal olarak ele alınmış, değişen tüketici tercihleri ile birlikte deniz, kum, güneş turizmine sahip, ulaşım mesafesi kolay ve kısa bölgelerin başarılı sağlık hizmetleri sunmasıyla kendilerine, cerrahi (tıbbi, medikal) turizm adı altında yeni bir pazar edinebileceğini belirtmiştir. Ayrıca, ticarileşen sağlık hizmetlerinde başarılı olan ülkelerin, özel sektörlere olan ilginin artmasına ve ülkelerin rekabetçi avantaj elde edebileceğini belirtmiştir.

Bir başka çalışma ise İçöz (2009) tarafından, sağlık ve medikal turizm konusunda Türkiye’deki durumun irdelenmesi ve ülke için alternatif gelir kaynağı yaratabilecek bir turizm türü olarak medikal turizmin gelişme olanaklarının araştırılması amacı ile yapılmıştır. Bu bağlamda Türkiye’nin sağlık turizmi ve medikal turizm konusunda avantaj ya da dezavantajları ve geleceğe dönük olarak oluşabilecek fırsatlar ile ülke turizminin çeşitlendirilmesi, ekonomik boyutları ve alternatif turizm olanakları bakımından irdelenmiştir. Ayrıca Türkiye’de medikal turizmin gelişmesine yönelik pazarlama stratejilerinin geliştirilip uygulanması, tanıtım materyallerinde ve ürün paketinde geleneksel turizm olanakları, turlar, termal turizm olanakları ve medikal turizm hizmetlerinin birlikte sunulması gibi önerilerde bulunulmuştur.

Özsarı ve Karatana (2013) sağlık turizmi açısından Türkiye’nin durumunu değerlendirmek amacıyla yaptıkları araştırmada, Sağlık Bakanlığı ve Turizm Bakanlığının sağlık turizmi alanındaki çalışmalardan bahsetmişlerdir. Çalışmada, mevsimsel kıyı turizminin yanında on iki aylık zamana yayılan sağlık turizmi önemine değinilmiştir. Ayrıca çalışmada, Türkiye’nin kapasitesine oranla sağlık turizminin hiç bir alanında dünya pazarında istediği yeri elde edemediğinden, Türkiye’nin var olan rekabet ortamındaki güçlü ve zayıf yönleri üzerinde durulmuştur. Bununla birlikte, medikal turizmin gelişimi için uluslararası akreditasyon ve yabancı dil konularına önem verilmesiyle beraber bu alanda hizmet sunacak personelin eğitilmesi ve uluslararası tanıtım ve pazarlama konusunda devletin desteği sağlanarak fuar veya kongre düzenlenerek Türkiye’nin sağlık sistemi hakkında bilgilendirmelerin, tanıtımların yapılmasına dair önerilerde bulunulmuştur.

Bir diğer çalışma da Yiğit (2016) tarafından, Türkiye’de kamu sektöründe medikal turizmin gelişimini etkileyen faktörlerin tespit edilmesi amacı ile yapılmıştır. Ülkemizde bulunan bazı kamu hastanelerine yönelik nitel yöntemle yapılan bu çalışmada, Türkiye’de kamu sektöründe medikal turizmin gelişimine olumsuz etki eden temel faktörler üzerinde durulmuştur. Bu faktörlerin, imaj problemi, tanıtım eksikliği, sağlık politika ve düzenlemeleri, kapasite problemleri, uzman/işgücü eksikliği, dil ve iletişim problemleri, turistik tesis azlığı

ve hastane alt yapı problemleri olarak tespit edildiği vurgulanmıştır. Yiğit (2016), bu problemlerin giderilmesi amacıyla, sağlık kuruluşlarının medikal turizm faaliyetlerine teşvik edilerek maddi destek sağlanması, Türkiye'nin medikal turizm alanında daha fazla tercih edilen bir ülke olmasını sağlayabilmek için devletin gerekli sağlık politika ve planlamaları ile ilgili düzenlemeler yapılması ve Türkiye'de kamu hastanelerinin medikal turizm ile ilgili çalışmalarını akademik anlamda destekleyecek bilimsel çalışmalar yapılmasına dair bazı önerilerde bulunmuştur.

Karakoç(2017) tarafından yapılan çalışmada, sağlık turizmi dünya ve Türkiye bazında incelenmiştir. Bununla birlikte çalışmada medikal turizm ve Türkiye uygulamalarına odaklanılmıştır. Bu kapsamda çalışmada SWOT analizi yöntemi ile Türkiye sağlık ve medikal turizm kapsamında değerlendirilmiştir. Buna göre, Türkiye'de sağlık hizmet bedellerinin daha düşük olması, sağlık turizmi dâhilinde alternatif turizm çeşitlerinin de sunulması ve konum olarak hizmet talep eden ülkelere fiziksel olarak yakınlığı göz önüne alındığında medikal turizm alanında pazar payının artırılacağı vurgulanmıştır. Bununla birlikte dünyada medikal turizm kapsamında gerçekleştirilen tıbbi operasyonların maliyet açısından değerlendirilmesi yapılmıştır. Tablo halinde sunulan bu değerlendirme aşağıda verilmiştir.

Tablo 2: Dünyada Lider Ülkeler Arasında Ki Karşılaştırmalı Tıbbi Operasyon Maliyet Tablosu
(2015-)\$)

Medikal İşlemler	Amerika	Hindistan	GüneyKore	Meksika	İsrail	Tayland	Malezya	Polonya	Singapur	Türkiye
KalpBaypas	123.000	7.900	26.000	27.000	28.000	15.000	12.100	14.000	17.200	13.900
Anjioplasti	28.200	5.700	17.700	10.400	7.500	4.200	8.000	5.3000	13.400	4.800
Kalp kapakçık	170.000	9.500	39.900	28.200	28.500	17.200	13.500	19.000	16.900	17.200
Kalça protezi	40.364	7.200	21.000	13.500	36.000	17.000	8.000	5.500	13.900	13.900
Kalça yüzey yenileme	28.000	9.700	19.500	12.500	20.100	13.500	12.500	9.200	16.350	10.100
Diz replasman	35.000	6.600	17.500	12.900	25.000	14.000	7.700	8.200	16.000	10.400
Spinal füzyon	110.000	10.300	16.900	15.400	33.500	9.500	6.000	6.200	12.800	16.800
Dentalimplant	2.500	900	1.350	900	1.200	1.720	1.500	925	2.700	1.100
Lap band	14.000	7.300	10.200	6.500	17.300	11.500	8.150	6.700	9.200	8.600
Mide küçültme	16.500	6.000	9.950	8.900	20.000	9.900	8.400	9.400	11.500	12.900
Mide bypass	25.000	7.000	10.900	11.500	24.000	16.800	9.900	9.750	13.700	13.800
Histerektomi	15.400	3.200	10.400	4.500	14.500	3.650	4.200	2.200	10.400	7.000
Meme implant	6.400	3.000	3.800	3.800	3.800	3.500	3.800	3.900	8.400	4.500
Rinoplasti	6.500	2.400	3.980	3.800	4.600	3.300	2.200	2.500	2.200	3.100
Yüz germe	11.000	3.500	6.000	4.900	6.800	3.950	3.550	4.000	440	6.700
Yağ aldırma	5.500	2.800	2.900	3.000	2.500	2.500	2.500	1.800	2.900	3.000
Karın germe	8.000	3.500	5.000	4.500	10.900	5.300	3.900	3.550	4.650	4.000
Lasık(iki yön)	4.000	1.000	1.700	1.900	3.800	2.310	3.450	1.850	3.800	1.700
Kornea (göz başına)	17.500	2.800	-----	-----	-----	3.600	-----	-----	9.000	7.000
Katarak tedavisi	3.500	1.500	-----	2.100	3.700	1.800	3.000	750	3.250	1.600
İVF tedavisi	12.400	2.500	7.900	5.000	5.500	4.100	6.900	4.900	14.900	5.200

Kaynak: Karakoç, 2012: 62.

Tabloda dünyada, medikal turizm kapsamında en çok tercih edilen 10 ülkenin, bazı tıbbi operasyonların yaklaşık maliyetleri verilmiştir. Buna göre pazarda lider konumda olan Amerika'ya göre, Türkiye ve Polonya'nın diğer ülkelere kıyasla, uygun fiyatlarla tedavi seçenekleri sunduğu görülmektedir. Ayrıca çalışmada, ülkemizde medikal turizm bağlamında, hastanelerin genel altyapı ve fiziki hazırlıkları göz önüne alındığında özel hastanelerin bu alanda çalışmaya daha fazla hazır oldukları, üniversite hastanelerinde medikal turizm alanında

ki faaliyetlerini giderek arttırdığı da belirtilmiştir. Sonuç olarak çalışmada, pazar payı giderek artan Türkiye'nin medikal turizm alanında büyüme eğiliminde olduğu vurgulanmıştır.

Karababa (2017), sağlık turizm alanında Türkiye'nin hem coğrafi konumu hem de önemli maliyet avantajına sahip olduğu bazı gelişmiş ülkelerle (ABD, İngiltere, Almanya, Fransa ve Türkiye), SWOT analizi tekniği ile bir çalışma yapmıştır. Almanya, Hollanda, Fransa gibi ülkelerde Türk nüfusunun olması, Balkan Ülkeleri ve Orta Asya'daki Türk Cumhuriyetleri gibi ülkelerde alt yapının yetersiz olması, ABD, İngiltere ve Almanya gibi ülkelerde sağlık hizmetlerinin pahalı olması, Hollanda ve Kanada gibi ülkelerde bazı tedavilerin sigorta tarafından karşılanmaması, uzun bekleme sürelerinin olması ve Afganistan, Yemen, Sudan gibi ülkelerle ikili anlaşmalar yapılması, Türkiye'nin sağlık turizmi konusunda, rekabet avantajı elde ettiğinin göstergesi olarak belirtilmiştir. Bununla birlikte, Türkiye'nin sağlık turizmi açısından iklim, kültür ve tecrübe avantajları ile Avrupa ülkeleri için çok çekici konumda olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca coğrafi yakınlık faktörü de göz önünde bulundurulduğunda Ortadoğu ülkeleri için, Türkiye'nin önemli bir tıp merkezi olabilecek konumda olduğu belirtilmiştir. Çalışmada, Türkiye'nin sağlık turizmindeki pazar payını artırması için; pazarlama faaliyetlerine önem verilmesi, ulusal ve uluslararası akreditasyon kuruluşlarıyla hizmet standartları belirlenmesi, turizm şirketleri, ulaştırma şirketleri ve sigorta şirketleri gibi bu alanda faaliyette bulunan kurum ve kuruluşların birlikte çalışması gerektiğine dair öneriler sunulmuştur.

Dökme ve Parlayan (2018) ise sağlık personelinin medikal turizm ile ilgili farkındalık düzeyini belirlemeyi amacıyla bir çalışma yapmışlardır. Çalışma kapsamında iki özel hastane çalışanlarına anket tekniği uygulanmıştır. Çalışmada, sağlık çalışanlarının medikal turizm hakkında yeterli bilgiye sahip olduğu, yerli veya yabancı müşterilere karşı kayırmacılık göstermediği, hastanelerin hekimlerine, teknik ekipmanlarına ve hizmet kalitesine güvendikleri ve sadece yabancı dil becerilerinden yoksun oldukları belirlenmiştir.

Türkiye'nin sağlık turizmi kapsamında medikal turizm potansiyelini değerlendiren en güncel araştırmalardan biri de Buzcu ve Birdir (2019) tarafından yapılmıştır. Özel hastane yöneticileriyle görüşme yapılarak veri toplanan bu çalışma kapsamında hastanelerin birçoğunda medikal turizm anlayışının oluştuğu belirtilmiştir. Fakat Türkiye'nin medikal turizm kapsamında tanıtım problemleri, olumsuz ülke imajı medikal turizmin gelişimine olumsuz etki eden unsurlar olarak vurgulanmıştır. Bununla birlikte, sağlık mevzuatı sorunları, mali destek yetersizliği ve nitelikli personel sıkıntısı yöneticiler tarafından bu turizm türünün gelişmesine engel teşkil eden sorunlar olarak belirtilmiştir. Türkiye'nin medikal turizmde pazar payını artırabilmesi amacıyla yurt dışında tanıtımı etkin ve aktif olarak yapması, yabancı dil bilen sağlık personel sayısının ve niteliğinin artırılması, alt yapı olanaklarını geliştirmesi ve akreditasyona önem vermesi gerektiği çalışmada öneriler kapsamında sunulmuştur.

Tablo 3: 2015-2019 Gelen Ziyaretçi Sayısı

Yıl	Gelen Ziyaretçi Sayısı (Bin Kişi)
2015	41.617.530
2016	31.365.330
2017	38.620.346
2018	45.628.673
2019*	41.018.701*

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, 2019

(*: Yılın ilk üç çeyreği baz alınarak, tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.)

Ülkemizde, TÜİK'in yayınlamış olduğu güncel verilere göre, geçen yıla %12,2 oranında artışla, 2019 yılında 41,6 milyon ziyaretçi ülkemizi tercih etmiştir. Bu oranın 36,4 milyonunu yabancı ziyaretçi oluştururken, 5,1 milyonunu ise yurtdışı ikametli vatandaş ziyaretçi oluşturmaktadır. Bununla birlikte 2019 yılında, turizmden elde edilen gelir 26,6 milyar dolardır. 2018 yılı ile kıyaslanacak olursa, turizm sektöründen elde edilen gelir, %15,9 oranında artış göstermiştir (TÜİK, 2019).

Tablo 4: 2015-2019 Turizm Geliri

Yıl	Gelir (Bin Dolar)
2015	31.664.777
2016	22.107.440
2017	26.283.656
2018	29.512.926
2019*	26.634.764*

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu, 2019

(*: Yılın ilk üç çeyreği baz alınarak yazar tarafından oluşturulmuştur.)

2019 turizm gelirlerinin harcama kalemleri dikkate alındığında, %2,98 'lik kısmı (793,504 \$ ile) sağlık harcamaları oluşturmaktadır (TÜİK ve Kültür Turizm Bakanlığı, 2019). Buna göre, sağlık turizmi kapsamında ülkemizin bu pazardan elde ettiği payın azımsanmayacak durumda olduğunu söylemek mümkündür. Sağlık turizmi kapsamında en çok pay alan ülkeler; Hindistan, Singapur, Brezilya, Arjantin, Meksika, Kosta Rika, Çin, Ukrayna, Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Polonya'dır (Bayar, 2019: 7). Bununla birlikte, ucuz ve kaliteli tedavi, hızlı tedavi, sağlık hizmeti ile birlikte tatil imkanı, yüksek teknoloji ve profesyonel hizmet konusunda uzman doktorların olması, termal tesislerde tedavi olma isteği, iklime bağlı kronik hastalıkların tedavisi, antiaging yani uzun ve sağlıklı ömür arzusu bu ülkelerin tercih edilme nedenleri arasında yer almaktadır (SATURK, 2019).

Türkiye'nin, jeopolitik konumu, sahip olduğu termal kaynakları ve hükümet plan-politikalarının desteği bakımından diğer turizm türlerinde olduğu gibi sağlık turizminde de avantajlı konuma sahip olduğunu söylemek mümkündür. Bununla birlikte, Türkiye'de, 2005 yılından beri uygulanan sağlık politikaları ve yürütülen projeler sayesinde, sağlık turizmi alanında önemli gelişmeler sağlanmıştır. Sağlık turizmi ilk olarak 2003 yılında gündeme gelmiş ve medikal turizm kavramı ortaya çıkmıştır. İlk olarak 2010-2014 stratejik eylem planında yer almıştır. 2010 yılında Sağlık Bakanlığı altında Sağlık Turizmi Koordinatörlüğü kurulmuş olup, 2023 vizyonunda da yer alarak hükümet politikası haline gelmiştir (Acar ve Turan, 2016: 23).

Strateji ve Bütçe Başkanlığı'nın yüzüncü yıl Türkiye Planı kapsamında yayınlamış olduğu on birinci (2019-2023) kalkınma planında, sağlık turizmi ile ilgili bazı politikalar ve hedefler belirlenmiştir. Bunlar;

- Türkiye'nin, sağlık turizmi alanında tanınırlığı ve tercih edilirliliği artırılacak ve sağlık turizmi hizmet kapasitesi nitelik ve nicelik olarak geliştirilecektir.
- Sağlık turizmine yönelik hukuki düzenlemeler tamamlanacak, akreditasyon ve denetim altyapısı güçlendirilecektir.
- Medikal turizmin, termal turizmin yanı sıra yaşlı ve rehabilitasyon turizmiyle olan entegrasyonu sağlanacaktır.

- Sağlık turizmi alanında ülkemizin tanıtım ve pazarlama faaliyetleri yürütülecektir.
- Sağlık sisteminde hizmet sunucusu ve ödeyici rolleri, hizmet kalitesi, mali sürdürülebilirlik, denetim, performans başta olmak üzere daha etkin bir biçimde yerine getirilecek şekilde güçlendirilecektir.
- Ortalama konaklama süresini arttırılarak ve turizmin yılın tamamına yayılmasını sağlanacak, sağlık turizminin geliştirilmesi için tanıtım ve yatırım faaliyetleri yürütülecektir.

Belirlenen bu politikalar doğrultusunda, sağlık hizmetlerinde fiyat ve kalite olarak daha cazip ülkeler hakkında bilgiye erişimin artması ve ulaşımın kolaylaşmasıyla sağlık turizmi sektörünün büyümesi hedeflenmektedir (Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019-2023 Kalkınma Planı). Bununla birlikte, Türkiye’de nüfusun yaşlanmasıyla kronik hastalık yükü ve maliyetler artmakta, hizmet sunum etkinliğinin artırılması ve teknolojik gelişmelerin fırsata çevrilmesi daha önemli hale gelmekte, ülkemizin sağlık turizmi pazarındaki potansiyelinin de ön plana çıktığını söylemek mümkündür.

Tablo 5: Türkiye’de Hedeflenen Sağlık Turizmi Performans Göstergesi

Performans Göstergesi	2023 Yılı İçin Hedeflenen
Sağlık Turizmi İçin Gelen Hasta Sayısı (Bin)	2.000
Sağlık Turizmi Geliri (Yıllık) (USD)	20 Milyar
Uluslararası Akredite Sağlık Merkezi Sayısı	10
Serbest Sağlık Bölgesi Sayısı	10

Kaynak: Sağlık Bakanlığı, 2019.

Peters ve Sauer’in yapmış olduğu çalışmaya göre, yurt dışında medikal turizm konusunda aracılık yapan şirketlerin en fazla önerdiği ilk üç ülke Hindistan ve Kostarika ve Türkiye olduğunu belirtmişlerdir (2011: 119). Bununla birlikte, Türkiye’nin, otel konforunda hizmet sunması, uluslararası alanda akreditasyon belgesine sahip olan ve tıbbi teknolojisi üst düzeyde olan hastanelere sahip olması, uzman sağlık personelleri, dünyanın birçok bölgesinden ulaşımın kolay olması, medikal turizmde hizmet sunan diğer ülkelere göre düşük ücretle tedavi sunması, tedavi için bekleme süresinin minimum olması, tedavi ücretinin yanında tatil imkanlarının sunulması, doğal, kültürel ve tarihi güzellikleriyle medikal turizmde önemli bir potansiyele sahip olduğunu belirtmek gerekir.

Tablo 6: Dünyada Medikal Turizm Kapsamında En Çok Tercih Edilen Ülkeler

Asya/Orta Doğu	Amerika	Avrupa	Afrika	Diğer
Çin	Arjantin	Belçika	Kuzey Afrika	Avustralya
Hindistan	Brezilya	Almanya	Tunus	
İsrail	Kanada	Macaristan		
Ürdün	Barbados	Çek Cumhuriyeti		
Malezya	Kolombiya	İtalya		
Singapur	Kostarika	Polonya		
Filipinler	Küba	Litvanya		
Kuzey	Ekvator	Portekiz		
Kore	Meksika	Romanya		
Tayvan	Amerika	Rusya		
Türkiye	Jamaika	İspanya		
Birleşik		Letonya		
Arap Emirliği				

Kaynak: Muzaffar ve Hussain 2007: 217.

Tablo 6’da medikal turizm kapsamında en çok tercih edilen ülkeler verilmiştir. Dünyada ve ülkemizde de sağlık turizmi, sağlık turisti sayısı açısından dünyadaki turizm rakamlarıyla karşılaştırıldığında diğer turizm türlerine göre lider bir konumda değildir. Fakat belirtmek gerekir ki, sağlık turizmi zorunlu yüksek maliyetli tedavi ücretleri ve uzun konaklama süreleri, tedavi sonrası gerekli tıbbi bakım ihtiyacından dolayı en çok finansman tüketen sektördür. Bununla birlikte ülkemizi tedavi amaçlı ziyaret eden medikal turistlerin en fazla tercih ettiği klinikleri, göz hastalıkları, ortopedi, iç hastalıkları, kulak burun boğaz, kadın hastalıkları, genel cerrahi, ağız ve diş cerrahisi, beyin ve sinir cerrahisi, deri ve zührevi hastalıkları, çocuk sağlığı ve hastalıkları, onkoloji, estetik cerrahisi şeklinde sıralamak mümkündür (Dökme, 2016: 35).

Akdu (2009), medikal turizm ve medikal turizmin Türkiye’deki uygulamalarını inceleyerek özel hastanelerin medikal turizme katkısını ve uygulama biçimlerini analiz etmek ve Türkiye’deki mevcut durumu ortaya çıkarmak amacı ile bir araştırma yapmıştır. Araştırmanın evreni Ankara ve İstanbul’da faaliyet gösteren özel hastaneler olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda araştırmaya katılan hastanelerin sadece %15,4’lük bir kısmına medikal turizme yönelik hasta geldiği, sadece % 6,8’i sundukları sağlık hizmetlerini turistik faaliyetlerle birleştirdiği ve % 6,8’inin medikal turizm faaliyetlerini bir paket tur dâhilinde gerçekleştirdiğini belirtmiştir. Buna karşın hastanelerin % 92,3’lük önemli bir çoğunluğunun Joint Commission International (JCI) ve International Organization for Standardization (ISO) gibi uluslararası standartlara uygun hizmet sunduğunu gösteren belgeye sahip olduğu ve %97,4’ünün medikal turizm faaliyetleri için dünya standartlarında yeterli teknolojik donanımına sahip oldukları elde edilen bulgular arasındadır. Araştırma sonunda elde edilen bulgular ışığında, medikal turizm faaliyetlerinin Türkiye’deki uygulamalarını ve elde edilen geliri arttırarak, medikal turizm sektöründe rakip ülkelerin önüne geçirebilecek çözüm önerileri geliştirilmiştir. Bununla birlikte, Türkiye’nin medikal turizm hareketlerini arttırarak elde edilen gelirlerin arttırılmasına yönelik yeterli altyapı ve üst yapı faaliyetleri ile sosyal ve kültürel imkanların bulunduğu, buna karşın Türkiye’nin dünya medikal turizm pastasından yeteri kadar pay almadığı vurgulanmıştır. Bu durumun öncelikle eksik ve plansız reklam ve tanıtım faaliyetlerinden kaynaklandığı bununla birlikte nitelikli personel sayısının az olması, ilgili birimlerdeki koordinasyon sorunu gibi sebeplerin de etkili olduğu belirtilmiştir. Bu bağlamda çalışmada, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, özel sağlık sektörü ve

özel turizm sektörü ile diğer ilgililerin birlikte hareket ederek eşgüdümün sağlanması, nitelikli personel istihdamının gerçekleştirilmesi ve bununla birlikte reklam ve tutundurma faaliyetlerinin planlı bir şekilde yapılmasına dair öneriler sunulmuştur.

Türkiye’de, medikal turizm kapsamında kaliteli bir hizmet sunumunu gerçekleştirmek için Sağlık Bakanlığı, hastaneleri, çeşitli kategorilerde sertifikalandırmıştır. Bu hizmetin sunumunda uluslararası hastalara en iyi şekilde hizmet veren bazı kurumlar yetkilendirilmiştir. Bu kurumların sayısal olarak dizini tablo 7’ de gösterilmiştir.

Tablo 7: Uluslararası Sağlık Turizmi Yetki Belgesi Almaya Hak Kazanmış Olan Sağlık Tesisleri

Aracı Kuruluş	Kamu Sağlık Tesisleri	Kamu Üniversite Hastaneleri	Vakıf Üniversite Hastaneleri	Özel Sağlık Tesisleri
57	100	22	20	537

Kaynak: SB, Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Sağlık Turizmi Daire Başkanlığı, 2019.

Medikal turizm açısından yurt dışından ülkemize gelen turistler için hastanelerin JCI akreditasyon belgesine sahip olması ve kalite standartlarını ifade eden diğer belgelerinin bulunması turistler için büyük bir önem taşımaktadır. Güncel rakamlara göre, Türkiye’de JCI belgesi alan toplamda 44 sağlık kurumu bulunmaktadır. Bu bağlamda Türkiye, dünyada akredite olan kurumlar sıralamasında ilk üçte yer almaktadır (SAYA Akademi, 2019). Sağlık Bakanlığı Türkiye Medikal Turizmi Değerlendirme Raporu’na göre (2013), dünyada uluslararası akreditasyon belgesine sahip olan hastanelerin, olmayan hastanelere oranla 10 kat daha fazla hasta çektiği ifade edilmektedir. Bu değerlendirmeye göre ülkemizin medikal turizm kapsamında, hem ulusal hem de uluslararası avantaja sahip olduğunu söylemek mümkündür.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Tarihi eski Yunanlılara kadar dayanan ve alternatif turizm çeşitlerinden biri olan sağlık turizmi, 1990’lı yıllardan günümüze kadar, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için önem arz etmektedir. Bununla birlikte, ekonomik bir gösterge olarak sağlık turizmi, pek çok ülkenin gayri safi milli hasılasında belirgin bir rol oynar, istihdam yaratır, yatırımı çeker ve dış ticaret dengesini geliştirir (Bayar, 2019: 13). Sağlık turizmini, sağlık turisti sayısı bakımından dünyadaki turizm rakamlarıyla karşılaştırıldığında lider bir konumda olmasa bile, yüksek maliyetli tedavi ücretleri ve uzun konaklama sürelerinden dolayı en çok finansman tüketilen ve gelir getiren turizm çeşidi olarak nitelendirmek mümkündür.

Son yıllarda ülkemiz de sağlık turizminden gerekli payı alabilmek amacı ile sağlık bakanlığı bünyesinde gerekli adımlar atılmaya başlanmıştır. Örneğin kalkınma planlarında sağlık ve medikal turizm ile ilgili ciddi plan ve politikalar yer almakta, şehir hastaneleri ile birlikte sağlık alanında kapsamlı hizmetler sunulmaya başlandığını görmekteyiz. Sağlık turizminden gerekli payı alabilme noktasında belirlenen destinasyonlarda, sağlık turizmi potansiyeli, bölgedeki sağlık çalışanlarının niteliği, farkındalığı gibi hastanelerin gerekli koşullara sahip olup olmadığı kilit önem taşımaktadır. Buradan hareketle, bu çalışmada Türkiye’nin sağlık turizmi kapsamında medikal turizm potansiyeli değerlendirilmiştir. Bununla birlikte coğrafi konumu itibarı ile Ortadoğu, Avrupa, Balkanlar ve Afrika’nın ortasında bulunan Türkiye, sahip olduğu alanında uzman hekim ve sağlık çalışanı, ulaşım kolaylığı, 62 ülke ile vizesiz seyahat imkânı ve yüksek sağlık teknolojisi sayesinde sağlık turizminde öncü ülke olabilecek potansiyele sahip olduğunu söylemek mümkündür.

Türkiye'nin potansiyelini etkin kullandığı ve coğrafi konumunu değerlendirdiği takdirde sağlık turizminde cazibe merkezi olması mümkündür. Ülkemizin dünya sağlık turizmi piyasasında önemli bir ülke olarak yer alabilmesi için diğer ülkelerle rekabet etmesi kaçınılmazdır. Buna göre, rekabet ortamında uzun ve kısa vadeli hedefler konulmalı ve öncelikler belirlenmelidir. Sağlık turizmi ile ilgili pazarlama stratejileri ve araştırmalarına gereken önem verilmelidir; sağlık turizmi ile ilgili tanıtımlara uluslararası alanda geniş yer verilmediği. Ülkemizin sağlık turizmi payının artması için hedef pazarlar seçilmeli ve özellikle ulaşımı kolay, çeşitli ticari anlaşmaları olan veya kültürel benzerlikler olan ülkelere Türkiye'deki sağlık turizmi imkânları tanıtılmalıdır. Medikal turizm çerçevesinde Türkiye'de görev yapan doktorların, hedef olarak belirlenen ülkelere gönderilmesi sağlanmalı böylece ülkeye yabancı hasta getirmeye teşvikleri yapılmalıdır. Bununla birlikte, medikal turizmin önünü açabilmek için yabancı doktorların da çalışmasına izin verilecek yasal düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Yurt dışında yaşayan vatandaşlarımızın, ülkemizde tedavi olmaları teşvik edilmelidir. Ülkemizde sağlık turizmi alanında hizmet veren kurumlar arasında koordinasyon sağlanmalı, akredite kuruluşların sayısı artırılmalıdır. Hekimlerin ve diğer sağlık personelinin yabancı dil bilme konularında önem verilerek gerekli eğitimi almaları sağlanmalıdır.

Bunlarla birlikte Sağlık Bakanlığı, turizm sektörü ve özel sağlık kuruluşlarının koordine bir şekilde gerçekleştirecekleri sağlık plan, politika ve yatırımları önümüzdeki yıllar için büyük bir fırsat olabilir. Bunlara ek olarak yurt dışında sağlık güvencelerinin ülkemizde geçerli olması ve konudaki hem hukuki altyapının hem de tesis yatırımlarının geliştirilmesi durumunda sağlık turizminden elde edilecek gelirlerin artması mümkündür.

KAYNAKÇA

- Akdu, A. S. (2009). Sağlık turizmi kapsamında medikal turizm ve Türkiye'deki uygulamalar üzerine bir araştırma: İstanbul ve Ankara örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Acar, N. Ve Turan, A. (2016). Sağlık çalışanlarının sağlık turizmi farkındalığı üzerine bir araştırma: Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Ve Araştırma Hastanesi Çalışanları Örneği. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 17(1): 17-36.
- Aydemir, B. ve Kılıç, S. (2017). Dünyada ve Türkiye'de üçüncü yaş turizmi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 1 (1): 18-28.
- Bayar, K. (2019). Dünyada ve Türkiye'de sağlık turizminin önemi ve gelişimi: Antalya yöresi araştırması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi, Antalya.
- Bayer, E.(1997). Türk termal turizm potansiyeli tesisleri ve bir uygulama. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Buzcu, Z., Birdir, K., (2019). Türkiye'de medikal turizm incelemesi: Özel hastanelerde bir çalışma, *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 18 (1): 311-327.
- Cantürk, Ö., (2012). Sağlık sektöründe hizmet konumlandırması: Ankara ilinde kamu hastanesi uygulama örneği. Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Connell, J. (2013). Contemporary medical tourism: Conceptualisation, culture and commodification. *Tourism Management*. 34: 1 – 13.
- Çılğınoğlu, H. (2018). Uluslararası sağlık turizminin ekonomik, hukuki ve idari yönden değerlendirilmesi: Türkiye'deki hastaneler üzerinde örnekleme. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı. Kastamonu
- Çimen, H. (2018). Türk dünyasında sağlık turizmi. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergisi*, (40): 101-110.

- Dökme, S. (2016). Sağlık turizmi açısından Adana ilinin incelenmesi ve sağlık çalışanlarının medikal turizm faaliyetlerine bakış açısı: Bir hastane örneği. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş.
- Dökme, S., & Parlayan, M. A. (2018). A study on the investigation of awareness of health employees about medical tourism. *International Journal of Scientific Management and Tourism*, 4 (1): 107-118.
- Ekici, B. (1995). Sağlık turizminde planlama-işletmecilik, tedavi ve Türkiye’de durum. Yayımlanmış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Gülen, K. G. ve Demirci, S. (2012). Türkiye’de sağlık turizmi sektörü. *İstanbul Ticaret Odası Yayınları*.
- Gürsoy, Y. Akgöz, E. ve Topuz, Ç. (2017). Giresun ili sağlık turizmi potansiyelinin değerlendirilmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, The Journal of International Social Research*, 10(49): 773-785.
- İçöz, O. (2009). sağlık turizmi kapsamında medikal (tıbbi) turizm ve Türkiye’nin olanakları. *Journal of Yasar University*, 4(14): 2257-2279.
- Karakoç, S. (2017). Küresel dünyada sağlık turizminin önemi ve Türkiye’nin durumu. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ABD, Kayseri.
- Karababa, A. G. (2017). Türkiye’de sağlık turizmi: ülkeler arası bir karşılaştırma. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Muzaffar, F. ve Hussain, I. (2007). Medical tourism: Are we ready to take the challenge, *Journal Of Pakistan Association Of Dermatologists*, 17(4): 215-218
- Özsarı, S. H.ve Karatana, Ö. (2013). Sağlık turizmi açısından Türkiye'nin durumu. *Kartal Eğitim ve Arastirma Hastanesi Tıp Dergisi*, 24(2): 136-144.
- Peters, C.R., & Sauer, K.M. (2011). A survey of medical tourism service providers. *Journal of Marketing Development and Competitiveness*, 5(3): 117-126.
- Tengilimoğlu, D., Sevin, D. Ve Ak. B. (2001). Türkiye’de sağlık turizmi ve termal turizmin geliştirilmesi. *IV. Ulusal Sağlık ve Hastane Yönetimi Sempozyumu*, 27:28, İstanbul.
- Yalçın, P. (2006).Türkiye’de sağlık turizminde alt yapı oluşturulma gereği ve sağlık kurumlarına yönelik bir araştırma. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yiğit, V. (2016). Kamu hastanelerinde medikal turizmin gelişimini etkileyen faktörler. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 7(15): 107-119.

İnternet Kaynakları

- Sağlık Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, <https://www.saglik.gov.tr/> (Erişim Tarihi, 10.12.2019).
- Sağlık Turizmi Resmi İnternet Sitesi, <http://healthtourism.gov.tr/EN,1/about-us.html> (Erişim Tarihi: 16.12.2019).
- Sağlık Yönetimi Akademisi Resmi İnternet Sitesi, <https://sayakademi.com/> (Erişim Tarihi, 17.12.2019).
- Kültür ve Turizm Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, <https://www.ktb.gov.tr/> (Erişim Tarihi: Aralık, 2019)
- Türkiye İstatistik Kurumu Resmi İnternet Sitesi, <http://www.tuik.gov.tr/Start.do> (Erişim Tarihi: Aralık, 2019).
- Türkiye Strateji ve Bütçe Daire Başkanlığı Resmi İnternet Sitesi, <http://www.sbb.gov.tr/> (Erişim Tarihi 21.12.2019).